

2. Реймерс Н. Ф. Природопользование: словарь-справочник. / Н. Ф. Реймерс – Москва: Мысль, 1990. – 639 с.
3. Руденко В. П. Географія природно-ресурсного потенціалу України. - у 3 Ч.: підручник. / В. П. Руденко – Чернівці: Чернівецький ун-т., 2010. – 552с.
4. Чеболда І. Основні напрями оптимізації водокористування в Тернопільській області // Наукові записки ТДПУ ім. В. Гнатюка: Серія Географія. Вип. 2, 2002. – С. 213-217.

*Лось А. О., студент Г-41 групи
географічного факультету
Сивий М. Я., д.г.н., професор кафедри
географії та методики її навчання*

ГЕОСАЙТИ ПОДІЛЬСЬКОГО РЕГІОНУ: НАУКОВЕ, ПІЗНАВАЛЬНЕ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

У статті розглянуті методологічні основи використання геосайтів як об'єктів наукового туризму. Ефективним способом використання геосайтів є створення геопарків, які сприяють збереженню геологічної спадщини та розвитку геотуризму. Розглянуто загальні методичні прийоми щодо організації й проведення наукових геологічних екскурсій.

Ключові слова: геосайт, геологічна пам'ятка, геотуризм, геопарк, геологічна спадщина.

Постановка проблеми. Вперше термін «геосайт» був запропонований Асоціацією за збереження геологічної спадщини (ПроГЕО). З 1995 р. ПроГЕО разом з ЮНЕСКО та Міжнародним союзом геологічних наук працює над проектом «Геосайти». «Геосайтом назване геологічне чи геоморфологічне місцезнаходження, територія чи ландшафт визначеної цінності, що має важливе значення для розуміння геологічної історії країни, регіону, континенту або Землі в цілому» [9].

Геосайти найбільш виразно ілюструють геологічну будову земної кори та природні процеси, що протікають протягом всієї історії її розвитку. Вони мають особливу наукову та культурно-естетичну цінність, а також їхнє вивчення створює умови для спостереження екзогенних геологічних процесів. Найбільш ефективним способом вивчення геосайтів є створення геопарків, які сприяють розвитку геотуризму. Дана розробка може бути корисна для школярів, вихованців геологічних, географічних гуртків, усіх, хто цікавиться питаннями краєзнавства.

Аналіз публікацій. Першими, хто займався вивченням геології Поділля, були російські та польські вчені ще у ХІХ столітті. Серед українців, які вивчали геологію Подільського регіону, були С. Рудницький та П. Тутковський.

У повоєнні роки на території України проводилася інтенсивна цілеспрямована робота щодо виявлення унікальних геологічних

об'єктів і надання їм статусу геологічних пам'яток. Результатом цих досліджень стало видання довідника-путівника "Геологические памятники Украины" [2], де було описано 719 геологічних об'єктів України, а також представлена одна з перших класифікацій геологічних пам'яток.

На сучасному етапі дослідження геологічної спадщини Поділля значний внесок внесли Свинко Й. М. («Нарис про природу Тернопільської області») та Страшевська Л. В. («Геосайти Поділля»).

Мета дослідження. Дослідити геосайти Поділля, з метою їх аналізу, вивчення та визначення їх практичного значення.

Виклад основного матеріалу. Геосайти є цінними об'єктами для вивчення геології, палеонтології, геоморфології, стратиграфії. Вони є свідками геологічної історії Землі та результатом прояву ендегенних та екзогенних процесів. В залежності від їх будови та зовнішніх ознак, можна оцінити ступінь тих процесів, що відбувалися в даній місцевості, і тих, які протікають в даний момент. Найціннішими в науковому відношенні геосайтами Поділля є:

- відслонення силурійських та девонських відкладів у Придністров'ї;
- карстові печери Поділля;
- скупчення решток викопних рослин та безхребетних тварин неогену на півночі області;
- Подільські Товтри;
- рідкісні мінеральні утворення;
- Іллінецький кратер;
- цінні відслонення порід, які є важливими для вивчення стратиграфії.

Геосайти є важливими об'єктами для поглибленого вивчення рідного краю, формування пізнавальних і дослідницьких інтересів та вмінь серед учнів, студентів та просто бажаючих вивчати свій край. Їх вивчення може доповнити програму позакласних та позашкільних гуртків, факультативів, секцій, товариств. На основі багатой геологічної спадщини в межах Тернопільської, Хмельницької та Вінницької областей, було б доцільним створення в кожній з перелічених областей різноманітних секцій та товариств які здійснюватимуть фізико-географічні дослідження навколишньої природи, організовуватимуть стаціонарні геоморфологічні спостереження. Програма таких об'єднань передбачає проведення екскурсій, з метою ознайомлення з пам'ятками природи, процесами, які призвели до їх утворення, виявлення взаємозв'язків між компонентами природи.

Навчальні геологічні екскурсії є складовою частиною геотуризму. За визначенням польського вченого-геолога Тадеуша Сломка [10], геотуризм – це розділ пізнавального туризму, що ґрунтується на вивченні геологічних (геоморфологічних) об'єктів і

процесів, а також отриманні від контакту з ними естетичних вражень. Для України, геотуризм у науково-освітньому та прикладному плані знаходиться на початкових етапах вивчення і впровадження. Однак, зважаючи на велику кількість геологічних об'єктів в межах України, які є привабливими для туристичної діяльності, саме розвиток геотуризму є актуальним завданням, що надасть можливість поповнити бюджет країни та окремих регіонів.

Найбільшого розвитку на території Поділля серед геолого-геоморфологічних туристичних об'єктів є печери. У світі поки що не відкрито інших таких же великих горизонтальних гіпсових печер із специфічною будовою, схожою на сітку із кам'яних порожнин.

Актуальним є вивчення досвіду іноземних держав щодо організації та розвитку геотуризму. В закордонній практиці для оптимального прикладного використання та охорони геологічних об'єктів, які мають наукове, пізнавальне та прикладне значення, формуються геопарки. Геопарки – це місця, де збереглися видатні й рідкісні геологічні об'єкти в непорушеному стані, які створюються з метою охорони, наукової й освітньої діяльності, рекреації, пропаганди та забезпечення сталого розвитку території [3].

Геопарки здійснюють практично ті ж самі завдання, але на відміну від національних парків вони базуються на діяльності місцевих громад, які прагнуть до поліпшення місцевої економіки за рахунок геотуризму та сталого розвитку території. Створення таких природоохоронних територій сприятиме переходу територій до засад сталого, екологічно-збалансованого, економічно-вигідного, подекуди прибуткового розвитку.

Висновки. У даній статті були розглянуті можливості конструктивного використання геосайтів у наукових та практичних цілях. Поділля має всі умови для комплексного вивчення геології учнями, студентами та науковцями, шляхом проведення краснавччих екскурсій, практик з залученням геологічного матеріалу. Геосайти повинні розкрити перед молоддю особливості геологічної будови свого краю і навчити їх розуміти історію формування надр Землі. З цією метою вивчають найважливіші геологічні «документи» земної кори – мінерали, гірські породи, рештки організмів.

Найбільш конструктивною формою використання геосайтів є науковий туризм і, зокрема, його різновид – геотуризм. На даний момент в нашій державі геотуризм, незважаючи на широку геологічну спадщину, не набув високого розвитку. Вирішити цю проблему дозволить ряд заходів, серед яких важливе значення має створення геопарків. Досвід інших держав показує, що створення геопарків популяризує геосайти для пізнавального туризму та для збереження геологічної спадщини краю. В даній статті розглядаються можливості створення геопарку в межах Поділля, куди входять такі об'єкти,

які служать еталонами геологічних подій і процесів у масштабах усієї планети, що задасть поштовх для сталого використання геологічних об'єктів в науковій, туристичній та природоохоронній сферах.

Список використаних джерел:

1. Бондарчук В.Г. Геологические памятники Украины / В.Г. Бондарчук. – Об-ство по распостр. полит. и научн. знаний УССР. – К. : Рад. Україна, 1961. – 80 с.
2. Геологические памятники Украины: Справочник – путеводитель / Коротенко Н. Е., Ширица А. С., Каневский А. Я. и др. 2-е изд. стереотипное. – Киев: Наук. Думка, 1987. – 156 с.
3. Денисик Г. І. Геосайти Поділля / Г. І. Денисик, Л. В. Страшевська, В. І. Корінний. – Вінниця: Вінницька обласна друкарня, 2014. – 216 с.
4. Зінко Ю.В. Збережемо природну спадщину Львівщини. – Бюлетень. – Львів, 2007. – 26 с.
5. Палюх В. М. Розвиток поняття «Геологічна пам'ятка природи» [Текст] / В. М. Палюх // Наук. записки СумДПУ ім. А. С. Макаренка. – 2010. – с. 150 – 154.
6. Свинко Й. М. Нарис про природу Тернопільської області: геологічне минуле, сучасний стан / Й. Свинко. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. – 192 с.
7. Страшевська Л.В. Проблеми охорони геологічної спадщини Дністерського каньйону / Л.В. Страшевська // Екологія, неоекологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування : Мат-ли III Регіонал. наук. конф. студентів, магістрантів, аспірантів, молодих вчених. – Х. : Вид-во ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2011. – С. 98-100.
8. Тутковський П.А. Краєвиди України в зв'язку з її природою і людністю / П. Тутковський. – Київ: Червон. шлях, 1924. – 134 с.
9. Уімблдон В. Проблеми охорони геологічної спадщини України / В. Уімблдон, Н.П. Герасименко, А.А. Іщенко. – Київ: ДНЦ РНС НАНУ, 1999. – 129 с.
10. Slomka T., Kicinska-Swiederska A. Geoturystyka – podstawowe pojecia / Slomka T., Kicinska-Swiederska A. // GeoTurystyka. – 2004. – Т. 1 – № 1 – С. 5-7.

Бартко С. Л., студентка Г-31 групи
географічний факультет
Питуляк М. Р., к. г. н., доцент кафедри
географії і методики її навчання

ВОДНО-БОЛОТНІ УГІДДЯ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ВОДНИХ ОБ'ЄКТІВ

Мета статті: полягає у розкритті значення водно-болотних угідь для збереження водних об'єктів.

Виклад основного матеріалу: Під водно-болотними угіддями розуміють райони маршів, боліт, драговин, торфовищ або водойм – природних або штучних, постійних або тимчасових, стоячих або проточних, прісних, солонкуватих або солоних, включаючи морські акваторії, глибина яких не перевищує шість метрів [2].